

Signaalnota Dakuzie

Aanbevelingen Vlaams Actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid: perspectief voor kinderen en jongeren

© Marc Wallican

Inhoudsopgave

Dakuzie.....	3
Alle aanbevelingen op een rij	4
Kinderen en jongeren sterk vertegenwoordigd in populatie dak- en thuislozen	7
Belang van differentiëren doelgroepen: doeltreffend en effectief beleid opmaken	10
Jongeren	10
Kinderen.....	11
Noodopvang en hulpverlening: veilig, toegankelijk en ononderbroken	12
Noodopvang.....	12
Schorsing als noodgedwongen sanctie en ‘pauzenachten’	12
Regio-afhankelijke hulpverlening	12
Referentieadres.....	13
Veilige omgevingen (‘safe spaces’)	14
Preventie en begeleiding	15
Onderwijs	15
Begeleiding	15
Doorstroming uit instellingen	16
Recht op huisvesting, nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen	18
Uithuiszetting.....	18
Sociale huisvestingsmarkt: kinderen en jongeren	18
Sociale huisvestingsmarkt: kwetsbare gezinnen.....	19
Private woonmarkt.....	20
Statuut samenwonende.....	20
‘Housing first’: onvoorwaardelijke huisvesting.....	21
Huisvesting nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen	21
Geraadpleegde literatuur	23

Dakuzie

Deze nota is het werk van Dakuzie, het Vlaams netwerk rond dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren, en is bedoeld als voorzet voor een ambitieus en daadkrachtig nieuw Vlaams actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid.

Vanaf 2021 bundelden Betonne Jeugd en Caritas Vlaanderen samen met jeugdwerk-, welzijns- en middenveldorganisaties werkend rondom deze problematiek voor het eerst de krachten. Vanuit de rotsvaste overtuiging dat alle kinderen en jongeren recht hebben op een menswaardige woning, brengt het netwerk organisaties, academici en experts samen die werken rondom het thema van dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren.

We dragen bij aan het verzamelen en delen van ervaring, kennis en goede praktijken onder onze leden. We ontwikkelen en versterken een gedragen visie binnen en buiten het eigen netwerk. Vanuit het netwerk sensibiliseren we zowel politieke spelers als het brede publiek met analyses, onderzoek, getuigenissen en verhalen. We maken het probleem zichtbaar. Zo dringen we actiegericht aan op veranderingen, die zorgen voor een juiste opvang en begeleiding van dak- en thuisloze kinderen en jongeren.

De leden van Dakuzie die meewerkten aan deze nota zijn De Ambrassade, Betonne Jeugd, Caritas Vlaanderen, Kinderrechtencommissariaat, Netwerk tegen Armoede, Uit de Marge, SAM vzw, Vlaams Huurdersplatform, Orbit vzw en Welzijnszorg. Daarbij mag de input uit verschillende gesprekken met kinderen, jongeren, jeugdwelzijnswerkers en andere partnerorganisaties van Dakuzie niet vergeten worden als belangrijke leidraad en motivatie voor deze nota. Zo leverden Homie vzw, vzw Apart, Back on Track, Kaizen, NestInvest en JES ook belangrijke bijdragen.

De nota mag niet gelezen worden als een advies van de individuele verschillende partners, maar als een op zichzelf staand document van Dakuzie. Alle leden en partners zijn vrij om de informatie geschreven in dit document te gebruiken voor persoonlijke doeleinden. De bedoeling is om de individuele leden en partners te versterken in hun beleidsbeïnvloeding richting politiek en beleidsmakers en zo een wereld zonder dak- en thuisloosheid mogelijk te maken.

Voor meer informatie of vragen, neem contact op met de verantwoordelijke uitgever:

Robert Boemen
0479151738
robert.boemen@caritas.be

Webpagina [Dakuzie](#)

Alle aanbevelingen op een rij

Al onze aanbevelingen hebben wij ingeleid en onderbouwd met de realiteit zoals beschreven in rapporten, analyses en ervaringen van partners op het terrein. Hieronder volgen nogmaals alle aanbevelingen, in volgorde van verschijning in deze nota.

Hoofdaanbevelingen

1. Neem de doelgroepen 'kinderen' en 'jongeren' ook mee in de andere doelstellingen van het nieuwe actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid.
2. Voorzie in het nieuwe Vlaams actieplan een beleid dat differentieert op de drie genoemde groepen *jongeren*: 1) jeugdhulpverleners, 2) jongvolwassenen zonder hulpverleningsgeschiedenis én 3) jonge nieuwkomers.
3. Houd rekening met verschillende profielen bij het organiseren van begeleiding, opvang- en woonoplossingen: jongvolwassenen met een (vermoeden van) een verstandelijke beperking, acute dakloze jongvolwassenen, met speciale aandacht voor kwetsbaarheid bij de LGBTQIA+-gemeenschap.
4. Kinderen leven in de schaduw van volwassenen en dienen te alle tijden beschermt te worden tegen een situatie van dak- en thuisloosheid. Juist hun kwetsbare situatie vraagt om extra aandacht en een prioritaire aanpak.

Verder vragen wij:

Noodopvang en hulpverlening: veilig, toegankelijk en ononderbroken

1. om te voorzien in aparte noodopvang in alle centrumsteden voor kinderen (inclusief gezinnen), jongeren en jonge vrouwen die voldoende kenbaar zijn voor de doelgroepen en betrokken hulpverleners, medewerkers van (lokale) overheden en het middenveld.
2. om in dialoog te gaan met centra voor noodopvang over alternatieve (nood)procedures voor de omgang met problematisch gedrag bij jongeren en 'pauzenachten'. In beide gevallen dient een alternatief tot opvang of bescherming te worden voorzien.
3. om de toegang tot hulp- en dienstverlening minder afhankelijk te maken van de locatie waar men is ingeschreven of hulp verkrijgt. De doelgroep jongvolwassenen verplaatst zich vaker en sneller.
4. om te zorgen voor betrokkenheid van alle beleidsniveaus, gewestelijk en federaal, om hulp- en dienstverlening op deze doelgroep af te stemmen. Bovenlokale netwerken, zoals *A Way Home* coalities, zijn goede voorbeelden.
5. om het proces voor het verkrijgen van een referentieadres transparant en eenvoudiger te maken.
6. om de toegang tot rechten en hulp- en dienstverlening los te koppelen van het hebben van een hoofdverblijfplaats en te vermijden dat jongeren worden afgevoerd uit het bevolkingsregister. Terug in regel komen is namelijk moeilijk, zeker in een situatie van dak- en thuisloosheid.
7. om te investeren in 'safe spaces' voor kinderen en jongeren, waar zij elkaar kunnen leren kennen, ze eventueel toegang kunnen krijgen tot onderwijs, jeugdwerkingen, sport en sociaal-culturele activiteiten. Dat kan door de openbare ruimte 'jeugd vriendelijk' te maken of om meer in te zetten op doelgroepgericht (experimenteel) jeugdwerk. Zulke 'safe spaces' kunnen ook in bestaande welzijnsvoorzieningen worden geïntegreerd.

Preventie en begeleiding

8. om monitoring van risico's op dak- en thuisloosheid op scholen te stimuleren in opdracht van scholen, lokale *A Way Home* coalities, lokale organisaties en besturen. Inspiratie kan worden gehaald uit het voorbeeld van het project Upstream.

9. om in de leerplannen meer ruimte te voorzien voor maatschappelijke discussies en informatiedeling over volwassen worden en zelfstandig wonen.
10. om in te zetten op vertrouwensfiguren die de brug maken tussen jeugd en aanverwanten levensdomeinen;
11. om te investeren in opleidingen voor ervaringsdeskundigheid in dak- en thuisloosheid of waardeer ervaringsdeskundigheid meer bij het opstellen van functieprofielen bij sociaal werkers die werken rondom het thema dak- en thuisloosheid;
12. om hulpverlening voor jongeren niet voorwaardelijk te maken. Trajectdoelen moeten motiverend werken, maar mogen niet als sanctie worden toegepast.
13. om extra financiële te voorzien in ondersteuning voor jongeren in maatschappelijke kwetsbaarheid die noodgedwongen alleen moeten wonen, bijvoorbeeld als gevolg van het ontslag uit een instelling (ziekenhuis, psychiatrie, gevangenis, jeugdinstelling);
14. om het 'Critical Time Intervention' model te stimuleren in de werking met jongeren die dreigen in dak- en thuisloosheid te raken bij de doorstroom uit instellingen. Zo voorkomen we dat zij van de radar verdwijnen en in precare leef- en woonomstandigheden terechtkomen. Zij vinden zo ook makkelijker hun weg terug naar formele hulpverlening.

Recht op huisvesting, nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen

15. om geen kinderen of jongeren op straat ten gevolge van uithuiszetting terechtkomen. Indien uithuiszetting onafwendbaar is, dient er onmiddellijk intensieve trajectbegeleiding te worden voorzien en noodopvang indien nodig.
16. om te voorzien in de bouw van meer sociale huurwoningen. Het Bindend Sociaal Objectief (BSO) moet leidend zijn.
17. om het bouw- en renovatieritme van sociale woningen te verhogen. Blijf werk maken van 20% sociale huurwoningen bij nieuwbouwprojecten en dwing af dat dit daadwerkelijk gebeurt.
18. om de toegankelijkheid van de sociale huurmarkt voor kinderen en jongeren bij lokale besturen te monitoren.
19. om flexibel te zijn in het aanbieden van woonruimtes voor gezinnen in kwetsbare situaties. Het is beter om een dak boven het hoofd te hebben, dan in dak- en thuisloosheid te geraken;
20. om kwetsbare gezinnen op te nemen in de standaardlijst van doelgroepen voor het versneld aanwijzen van een sociale huurwoning.
21. om in het nog te bouwen sociale woningbouwpatrimonium te voorzien in de behoeftes van grote gezinnen. Men kan ook denken aan flexibele woongelegenheden die, als er minder vraag is, eenvoudig omgezet kunnen worden in deelbare units voor kleinere gezinnen of eenpersoonswoningen.
22. om in te zetten op positieve beeldvorming rond jongeren bij kandidaat-verhuurders en om trajectbegeleiding, ondersteuning en voordelen aan te bieden aan verhuurders die kiezen voor een jonge huurder in een maatschappelijk kwetsbare positie.
23. om in te blijven zetten op onafhankelijk anti-discriminatie praktijktesten en onafhankelijke monitoring van woningkwaliteit.
24. om het huidige statuut samenwonende grondig te hervormen. Samenwonen zou voor niemand negatieve financiële gevolgen mogen hebben op een krappe woonmarkt.
25. om meer werk te maken van 'housing first' voor jongeren waarbij de principes van de originele methodiek worden gerespecteerd, namelijk: de termijn waarop de hulp beschikbaar is wordt niet op voorhand bepaald en het aanbieden van een woning is niet conditioneel. Huisvesting blijft gesplitst van hulpverlening en keuzevrijheid en zelfdeterminatie staan centraal.
26. indien een 'housing first' project wordt georganiseerd in een sociale woning, mogen eventueel negatieve gebeurtenissen in dit traject geen invloed hebben op de toekomstige toegang tot sociale woningen. Onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting en hulpverlening moet worden gegarandeerd.

27. om onderzoek te doen naar programma's die de positie van NMBV versterkt en 'goede praktijken' die NMBV bereiken te verankeren in begeleidingsprogramma's;
28. om per doelgroep 'nieuwkomers' het aantal personen in dak- en thuisloosheid te monitoren. Bij erkende vluchtelingen kan dit tijdens een exitgesprek in een opvangcentrum of bij een lokaal opvanginitiatief worden gerapporteerd.
29. om te zorgen voor een eerlijke spreiding van de verantwoordelijkheden op ambtelijk niveau; activeer het spreidingsplan voor asielzoekers en verplicht gemeentes om een aantal erkende vluchtelingen te huisvesten zoals reeds in het Nederland het geval is.
30. om de transitieperiode om de opvang te verlaten te verlengen van 4 naar 6 maanden. Zorg dat erkende vluchtelingen hun recht op maatschappelijke integratie reeds in de opvang kunnen realiseren.

Kinderen en jongeren sterk vertegenwoordigd in populatie dak- en thuislozen

Sinds 2020 wordt er nauwkeurig onderzoek gedaan naar de problematiek van dak- en thuisloosheid in Vlaanderen, Wallonië en in de Oostkantons. Onder leiding van de Koning Boudewijnstichting, met de inspanning van onderzoekers van de KU Leuven en UC Louvain, en de inzet van talloze vrijwilligers die op straat gingen om dak- en thuislozen te tellen, is sinds begin 2024 met behoorlijke zekerheid te stellen wat de omvang van het probleem is.¹ Brussel organiseert haar eigen tellingen, waarvan de meest recente afgeronde telling uit 2022 in deze publicatie is opgenomen.²

Met de extrapolaties van begin 2024 en de tellingen van Brussel uit 2022 kan worden vastgesteld dat ongeveer 45.860 personen zich in een dak- of thuisloze situatie bevinden op het Belgisch grondgebied. In Vlaanderen is dat cijfer 19.479 personen, waarvan 5.946 kinderen. Voor de andere drie regio's is dat cijfer respectievelijk voor Wallonië, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Oostkantons: 4.713, 9.133 en 61 kinderen. In totaal dus 13.907 kinderen. Kinderen maken dus bijna een derde van het totaal aantal dak- en thuislozen voor heel België uit.

Tabel 1: totaal aantal dak- en thuisloze volwassenen en kinderen in de verschillende gewesten en regio's van België gebaseerd op de meest recente dak- en thuislozentelling (Vlaanderen, Wallonië, Oostkantons 2024 en Brussel 2022). De cijfers zijn hier gebruikt als een indicatie.

	Vlaanderen	Wallonië	Oostkantons	Brussel	België (totaal)
Volwassenen	13.533	14.342	131	6.157	34.163
Kinderen	5.946	4.713	61	977	11.697
Totaal	19.479	19.055	192	7.134	45.860

Bij de extrapolaties is niet duidelijk hoeveel jongvolwassenen er betrokken zijn. Uit de *getelde* cijfers tussen 2020 en 2022 is echter op te maken dat 1 op de 5 dak- en thuislozen die geteld zijn in Vlaanderen tussen de 18 en 25 jaar oud is. Het *getelde* cijfer komt daarmee op 1572 dak- en thuisloze jongeren. Het absolute cijfer voor heel Vlaanderen zal veel hoger liggen, maar het is duidelijk dat het aantal jongeren sterk vertegenwoordigd is in de tellingen.³

De cijfers bevestigen de onderbuikgevoelens die veel van onze leden en partners al jaren hebben: het stereotype beeld van dakloosheid klopt niet. Kinderen en jongeren zijn schrikbarend sterk vertegenwoordigd in de populatie dak- en thuislozen. Daarbij mag opgemerkt worden dat de situatie waarin veel van deze kinderen en jongeren verkeren erg verschillend is: wat betreft de ETHOS-light typologie bevinden zich in Vlaanderen verreweg de meeste kinderen en jongeren zich in een verborgen dakloze of thuisloze situatie die varieert van opvang of tijdelijk verblijf, bij familie of vrienden of zij worden bedreigd met een uithuiszetting.

¹ Koen Hermans et al., 'Tellingen dak- en thuisloosheid, globaal rapport 2023', PowerPoint, dak- en thuislozentellingen (Brussel: Koning Boudewijnstichting, maart 2024).

² Louise Paquot, 'Dak- en thuislozentelling inhtet Brussels Hoofdstedelijk Gewest', zevende editie (Brussel: Bruss'help, 8 November 2022). Er is recent een nieuwe telling georganiseerd. In november 2024 is een nieuwe telling gedaan. De resultaten waren tijdens het schrijven van dit document nog niet beschikbaar. Er wordt verwacht dat er een stijging van het aantal dak- en thuislozen waargenomen is.

³ Koen Hermans, Nana Mertens en Evelien Demaerschalk, 'Methodische ondersteuning van lokale tellingen van personen in een situatie van dak- of thuisloosheid' (Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid & Gezin, juni 2023), 44.

Wij zullen hier de dak- en thuislozentelling, noch de vele andere rapporten die zich rond het thema bezighouden, niet uitgebreid samenvatten. Feit is echter dat het probleem serieus is en tegelijkertijd, juist door de inzichten die we nu hebben, overzichtelijk. Het is mogelijk dit probleem op te lossen. Het vereist echter wel een speciale aanpak, want wij zijn ervan overtuigd dat het resoluut aangrijpen van dak- en thuisloosheid bij deze groep de enige duurzame manier is om dak- en thuisloosheid in de toekomst te voorkomen en daarmee uiteindelijk te beëindigen. Preventie staat hierin centraal en zij die al in dak- en thuisloosheid verkeren dienen zo snel mogelijk begeleid te worden naar een duurzame woonoplossing met gepaste begeleiding.

Om deze signaalnota op te stellen keken we naar de opstelling en uitvoering van het aflopende 'Vlaamse actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid 2020-2024' (hierna genoemd: Vlaams actieplan), actuele maatschappelijke tendensen én signalen en bemerkingen van eerste- en tweedelijnsorganisaties die direct of indirect werken met dak- en thuisloze jongeren. Ook putten we uit informatie die we kregen van onze leden, sympathisanten, jeugdwelzijnswerkers en ervaringsdeskundigen. Zeer nuttig onderzoek werd al verricht en wij baseren onze aanbevelingen op de volgende vier publicaties:

- Rapport van de *Woonreporters* (Uit de Marge en Betonne Jeugd, 2022);
- *Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen – cijfers en geleefde ervaringen van jongeren* (Koning Boudewijnsstichting, 2022);
- Advies thema 'Wonen' van de Vlaamse Jeugdraad (2023);
- Evaluatie van het Vlaams actieplan door SAM vzw (2024).⁴

Wij verwijzen verder naar twee analyses van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat, welke hun blik hebben geworpen op de beleidsnota's 'Wonen' en 'Welzijn, Volksgezondheid, Gezin Armoedebestrijding en Gelijke kansen' van de nieuwe Vlaamse regering. Zij bevatten waardevolle opmerkingen over waar de plannen van de nieuwe ministers tekortschieten en waar ze nog meer daadkracht behoeven. Er kan in ieder geval vastgesteld worden dat kinderen en jongeren, in beide beleidsnota's, te weinig *expliciet* worden genoemd.⁵

Dit document moet vooral gelezen worden als een aanmoediging voor het ontwikkelen van nieuwe initiatieven om dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren uit te bannen. We merken daarbij op dat België in juni 2021 de Verklaring van Lissabon tekende, waarmee ze zich committeerde om in 2030 dak- en thuisloosheid te beëindigen. Centraal hierin staat dat niemand meer onvrijwillig op straat mag slapen, verblijf in opvang zo kort mogelijk moet duren, de doorstroom uit instellingen naar huisvesting gegarandeerd moet worden en huisuitzettingen ten allen tijden voorkomen dienen te worden. Aan het einde van de legislatuur in 2029 zal de Vlaamse regering perspectief moeten bieden om deze belofte waar te maken en het probleem niet door te schuiven naar de volgende legislatuur. Gezien de huidige uitdagingen en de druk om voldoende huisvesting in de komende jaren te realiseren, is er nog veel werk aan de winkel.

Ook wijzen we op de onderschrijving van de Europese Kindergarantie, zoals aangenomen door de Raad van de Europese Unie en daarmee België, in 2021. België committeert zich daarmee aan de aanbevelingen om gelijke kansen bij kwetsbare kinderen te bevorderen en hen toegang te geven tot gratis en kwalitatief hoogstaand onderwijs, effectieve en vrije toegang tot kwalitatieve gezondheidszorg, de toegang te verbeteren tot voldoende en gezonde voeding

⁴ 'De Woonreporters - Het Rapport' (Uit de Marge vzw & Betonne Jeugd, maart 2023); Griet Roets et al., 'Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen - Cijfers en geleefde ervaringen van jongeren' (Brussel: Koning Boudewijnsstichting, oktober 2022); 'Advies Wonen', Adviezen Vlaamse Jeugdraad (Brussel: Vlaamse Jeugdraad, maart 2023), Aurélie Smets, 'Beëindigen van dak- en thuisloosheid: zes aanbevelingen - Evaluatie van het Vlaams Actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid' (Antwerpen: SAM, steunpunt Mens en Samenleving, februari 2023).

⁵ 'Beleidsnota Wonen 2024-2029: Analyse vanuit kinderrechtenbril' (Brussel: Kinderrechtencommissariaat, december 2024); 'Armoedebestrijding in de Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029: analyse vanuit een kinderrechtenbril' (Brussel: Kinderrechtencommissariaat, december 2024).

én het garanderen van adequate huisvesting. Maatregelen dienen te worden genomen tegen dakloosheid onder kinderen en kinderen die zich in een ernstige woningnood bevinden. Een van de aanbevelingen die genoemd worden onder de kop 'adequate huisvesting' is om "kinderen en hun gezinnen te voorzien van prioritaire en tijdige toegang tot sociale huisvesting of huisvestingssteun".⁶

Aan de hand van een aantal thema's en analyses, stelden wij vier hoofdaanbevelingen en 30 aanbevelingen op. Deze hebben wij geclassificeerd onder een viertal categorieën:

- het belang van het differentiëren van doelgroepen;
- preventie en begeleiding;
- noodopvang en hulp: veilig, toegankelijk en ononderbroken;
- huisvesting, nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen.

De lijst is niet uitputtend of wederzijds uitsluitend. De complexiteit vraagt echter wel om een poging te doen tot categorisatie.

⁶ Raad van de Europese Unie, 'Aanbevelingen van de Raad tot instelling van een Europese Kindergarantie', 9106/21 (2021), 27, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9106-2021-INIT/nl/pdf>.

Belang van differentiëren doelgroepen: doeltreffend en effectief beleid opmaken

Het aflopende Vlaams actieplan is opgebouwd rondom vijf hoofddoelen.⁷ Een van deze doelen is om dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren te vermijden. Dat Vlaanderen hieraan prioriteit geeft is een goed teken. We omarmen dat wordt geschreven “dat (...) wel extra aandacht moet besteed worden aan de positie van en gevolgen van dak- en thuisloosheid op kinderen en jongeren.”⁸ Ook wordt omarmd dat aan de outreachende hulpverlening prioriteit wordt gegeven.

Het is echter nodig om maatwerk te voorzien voor deze groep. Hierin is geen aandacht aan gegeven in het aflopende actieplan. De groep is namelijk niet homogeen en, gezien de complexiteit van de problematiek bij individuele jongeren, heeft zij een aparte aanpak. De psychosociale problemen, de sociale netwerken en de ontwikkelingspatronen en -behoeftes van deze groep verschillen van volwassenen. Ook is deze groep, in meer of mindere mate, sterk afhankelijk van de sociale omgeving waarin men zich bevindt en is er vaak sprake van psychische klachten of verslavingsproblematiek.

Juist omdat de groep jong en vitaal is, zijn de kansen om positieve veranderingen te realiseren op de lange en korte termijn groot. De jeugd heeft het heden en de toekomst! Nu inzetten op de ruime kansen die jongeren nog hebben, maakt het eenvoudiger om de groep weerbaarder en sterker te maken en de handvaten te geven om zelfstandig het hoofd boven water te houden in de maatschappij. Wij geloven dat een combinatie van intensieve begeleiding en het versterken van de kracht van zelfredzaamheid de beste oplossing is om kinderen en jongeren te behoeden voor dak- en thuisloosheid.

We maken een onderscheid tussen **jongeren** (18-25 jaar) en **kinderen** (niet volwassen leeftijd) al dan wel of niet in gezelschap van een wettelijke vertegenwoordiger, ouder of voogd.

Jongeren

Om doeltreffend beleid te kunnen voeren willen we in deze signaalnota een onderscheid maken tussen drie verschillende soorten jongvolwassenen. Deze groepen zijn getypeerd in het onderzoek *Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen - cijfers en geleefde ervaringen van jongeren*. De hoofdgroepen zijn:

1. Jeugdhulpverleners;
2. Jongvolwassenen zonder hulpverleningsgeschiedenis;
3. Jonge nieuwkomers, al dan wel of niet afwachting op een permanente verblijfstatus waarvan in ieder geval meer dan de helft een tijdelijke of permanente verblijfsvergunning heeft.⁹

We maken duidelijk dat deze groepen elk een aparte aanpak vereisen, maar dat er ook een significant verschil is in de profielen van deze groepen. Dit zijn belangrijke punten die van belang zijn geweest in het opstellen van onze aanbevelingen in deze signaalnota. We onderscheiden elke groep door te onderscheiden dat er:

1. jongvolwassenen tussen zitten die een (vermoeden van) een verstandelijke beperking hebben;

⁷ Ter herinnering: 1) verminderen van het aantal uithuiszettingen, 2) dak- en thuisloosheid bij jongeren wordt vermeden, 3) het aantal dak- en thuislozen daalt, 4) er is een geïntegreerd dak- en thuislozenbeleid ondersteund door een doeltreffende governance structuur, 5) monitoring.

⁸ 'Vlaams Actieplan 2020-2024', 3.

⁹ Roets, 'Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen - Cijfers en geleefde ervaringen van jongeren', 27–28.

2. en een groep acuut dakloze jongvolwassenen is, met hierbij aandacht voor een groep LGBTQIA+ jonger
3. een doelgroep bestaat die in aanmerking zou komen voor een 'housing first' project en gedefinieerd wordt als personen die al twee jaar of langer dak- of thuisloos zijn en kampen met (ernstige) psychische klachten en/of verslavingsproblematiek;
4. opvallend veel meer meisjes gerepresenteerd zijn ten opzichte van de groep volwassenen (respectievelijk 40 procent tegen 30 procent).¹⁰

Kinderen

De kinderrechten zijn duidelijk: geschikte huisvesting is geen luxe is, maar een basisrecht. Ook de Europese Kindergarantie onderstreept dit recht en stelt, zoals hierboven al beschreven, dat Europese lidstaten zich moeten inzetten om voor kinderen in nood, ofwel kinderen die met armoede of sociale uitsluiting worden bedreigd, de toegang tot adequate huisvesting dienen te garanderen.

Maar het gaat niet enkel om een dak boven het hoofd, maar ook om een omgeving die de ontwikkeling en het welzijn van kinderen optimaal ondersteunt. Bij een onverhoopte situatie van dak- en thuisloosheid moet steeds het welzijn van kinderen prioritair worden aangepakt, aangezien de gevolgen voor hen veel groter zijn dan voor volwassenen. Daarnaast leven zij in de schaduw van volwassenen; ze zijn afhankelijk van hun wettelijke vertegenwoordigers. Een situatie van dak- en thuisloosheid kan een zeer traumatische uitwerking hebben op de verdere ontwikkeling van een kind.

Hoofdaanbevelingen

Voor beide groepen volgen een viertal hoofdaanbevelingen:

1. Neem de doelgroepen 'kinderen' en 'jongeren' ook mee in de andere doelstellingen van het nieuwe actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid.
2. Voorzie in het nieuwe Vlaams actieplan een beleid dat differentieert op de drie genoemde groepen *jongeren*: 1) jeugdhulpverleners, 2) jongvolwassenen zonder hulpverleningsgeschiedenis én 3) jonge nieuwkomers.
3. Houd rekening met verschillende profielen bij het organiseren van begeleiding, opvang- en woonoplossingen: jongvolwassenen met een (vermoeden van) een verstandelijke beperking, acute dakloze jongvolwassenen, met speciale aandacht voor kwetsbaarheid bij de LGBTQIA+-gemeenschap.
4. Kinderen leven in de schaduw van volwassenen en dienen te alle tijden beschermt te worden tegen een situatie van dak- en thuisloosheid. Juist hun kwetsbare situatie vraagt om extra aandacht en een prioritaire aanpak.

¹⁰ Roets, 27–32; **Zie** zeker ook het artikel van: Joanne Bretherton, 'Reconsidering Gender in Homelessness', *Journal of European Homelessness* 11, no. 1 (2017). De dimensie gender een aandacht voor de ervaring van vrouwen in een dak- of thuisloze situatie is een onderbelicht onderwerp. Wij onderstrepen een gendersensitieve en intersectionele aanpak van dak- en thuisloosheid.

Noodopvang en hulpverlening: veilig, toegankelijk en ononderbroken

Noodopvang

Een nacht op straat is een traumatische ervaring terwijl tegelijkertijd veel kinderen en jongeren nog te vaak op drempels stuiten om een nacht in een geschikte opvang door te brengen. Zo merken we op dat zij vaak in noodopvangcentra terechtkomen waar ook volwassenen onderdak krijgen. Dit wordt door kinderen en jongeren als intimiderend ervaren. Maar ook voor ouders kan dit een zeer negatieve ervaring zijn. Veldwerkers melden dat jongeren in deze omgeving ook veel sneller in een negatieve spiraal terechtkomen door een gebrek aan begeleiding op maat en een negatieve invloed van sommige volwassenen in de noodopvang. Met name voor jonge vrouwen wordt de omgeving van een noodopvang als zeer negatief ervaren.

Het is van belang om aparte en veilige ruimtes te creëren voor dak- en thuisloze kinderen (gezinnen) en jongeren waar zij passende ondersteuning kunnen krijgen. Het succes van deze initiatieven hangt niet alleen af van de beschikbaarheid van plaatsen, maar ook van hoe goed het aanbod bekend is. Betrokken hulpverleners, medewerkers van (lokale) overheden en het middenveld, moeten goed op de hoogte zijn van de specifieke behoeften van deze doelgroep en hen naar passende opvang sturen.

Daarom vragen wij:

1. om te voorzien in aparte noodopvang in alle centrumsteden voor kinderen (inclusief gezinnen), jongeren en jonge vrouwen die voldoende kenbaar zijn voor de doelgroepen en betrokken hulpverleners, medewerkers van (lokale) overheden en het middenveld.

Schorsing als noodgedwongen sanctie en 'pauzenachten'

Schorsing wordt vaak noodgedwongen ingezet in omstandigheden waarin jongeren problematisch gedrag vertonen. Noodopvangcentra hebben weinig mogelijkheden om sancties op te leggen. Hierdoor wordt vaak schorsing als noodgedwongen sanctie opgelegd. Jongeren zonder alternatief op straat zetten zou echter nooit een optie mogen zijn. Een aparte benadering en optreden bij problematisch gedrag van jongeren is vaak nodig. Schorsingen die toegepast worden op volwassenen en niet op maat zijn, zullen geen effect hebben.

Soms wordt een schorsing voorzien omdat er maar een beperkte periode ononderbroken mag worden overnacht in de noodopvang. Dit noemen ze ook wel een 'pauzenacht'. Niemand zou echter wegens van administratieve procedures op straat mogen belanden.

Daarom vragen wij:

2. om in dialoog te gaan met centra voor noodopvang over alternatieve (nood)procedures voor de omgang met problematisch gedrag bij jongeren en 'pauzenachten'. In beide gevallen dient een alternatief tot opvang of bescherming te worden voorzien.

Regio-afhankelijke hulpverlening

Nog meer dan volwassenen, zijn dak- en thuisloze jongeren wegens hun leefwereld en omstandigheden vaak geneigd om zich regelmatig te verplaatsen tussen verschillende gemeentes en regio's. Dit zorgt voor problemen in de toegang tot hulp- en dienstverlening, welke in Vlaanderen sterk gebonden is aan de regio waar men geregistreerd is of verblijft. Lokale hulp- en dienstverlening, ondanks de goede bedoelingen of aandacht voor specifieke noden van een doelgroep, schiet tekort als jongeren zich verplaatsen. Jongeren dreigen van de radar van de hulpverlening te verdwijnen of zelfs op straat te belanden als ze zich verplaatsen.

Om dit probleem aan te pakken, is een betere afstemming op verschillende beleidsniveaus noodzakelijk. Concreet betekent dit dat gemeentes, regio's, Vlaamse en federale instellingen, nauwer moeten samenwerken of wetgeving moeten stroomlijnen om een gecoördineerd beleid te ontwikkelen dat dak- en thuisloze jongeren effectief kan ondersteunen, ongeacht waar zij zich op dat moment bevinden op het Belgisch grondgebied. Op deze manier moet noodopvang voorkomen worden en kan duurzame begeleiding worden gegarandeerd.

Goede voorbeelden van grensverleggende samenwerkingen zijn bovenlokale netwerken. *A Way Home* coalities, geïnspireerd op werkingen uit Canada, zijn actief in Vlaanderen die op lokaal niveau organisaties en besturen koppelen om samen dak- en thuisloosheid bij jongeren te voorkomen en te beëindigen.¹¹ Zij baseren zich op een aanpak die op verschillende niveaus van preventie en onderliggende actiedomeinen en zetten zich in op het versterken van structurele preventie, het verbeteren van continuïteit van en toegang tot zorg, het inzetten van vroege interventies om uithuiszetting te vermijden, het garanderen van opvang en stabiele huisvesting en het benadrukken van een plicht tot ondersteuning vanuit een rechtenbenadering.

Daarom vragen wij:

3. om de toegang tot hulp- en dienstverlening minder afhankelijk te maken van de locatie waar men is ingeschreven of hulp verkrijgt. De doelgroep jongvolwassenen verplaatst zich vaker en sneller.
4. om te zorgen voor betrokkenheid van alle beleidsniveaus, gewestelijk en federaal, om hulp- en dienstverlening op deze doelgroep af te stemmen. Bovenlokale netwerken, zoals *A Way Home* coalities, zijn goede voorbeelden.

Referentieadres

Wanneer iemand zes maanden ononderbroken niet op zijn hoofdverblijfplaats woont, of geen adres meer heeft, wordt hij of zij afgevoerd uit het bevolkingsregister. Een inschrijving in het register is echter noodzakelijk om toegang te krijgen tot hulp- en dienstverlening en om (sociale) rechten af te dwingen. Een schrapping uit het bevolkingsregister betekent vaak een neerwaartse spiraal en het is zeer moeilijk om zich weer in te schrijven; het is namelijk nodig om een kamer of woning te huren waar domiciliëring mogelijk is. Omdat veel dak- en thuisloze jongeren zich in preciaire of illegale woonvormen bevinden, is dit niet vaak mogelijk.

Het is mogelijk om jezelf tijdelijk afwezig te melden bij de dienst Burgerzaken van de gemeente waar een persoon is geregistreerd. Zo kan de afvoering uit het bevolkingsregister vermeden worden. Dat kan vanaf een afwezigheid van drie maanden of meer, met een maximum tot een jaar. Een tijdelijk afwezigheid mag echter niet langer dan een jaar duren. Een verlenging is éénmaal mogelijk. Voor sommige dak- en thuisloze jongeren kan dit een oplossing zijn om de inschrijving te waarborgen. De vraag is echter of men hiervan op de hoogte is en wat de reactie bij de dienst Burgerzaken van de gemeente zal zijn. Een referentieadres kan dan uitkomst bieden. Helaas is het verkrijgen van een referentieadres niet altijd evident en zijn er veel haken en ogen bij de aanvraagprocedure. Een referentieadres kan worden aangevraagd bij het OCMW.

Daarom vragen wij:

5. om het proces voor het verkrijgen van een referentieadres transparant en eenvoudiger te maken.
6. de toegang tot rechten en hulp- en dienstverlening los te koppelen van het hebben van een hoofdverblijfplaats en te vermijden dat jongeren worden afgevoerd uit het

¹¹ 'A Way Home', Opgroeien, mei 2024, <http://www.opgroeien.be/kennis/themas/dak-en-thuisloosheid-bij-jongvolwassenen/way-home>.

bevolkingsregister. Terug in regel komen is namelijk moeilijk, zeker in een situatie van dak- en thuisloosheid.

Veilige omgevingen ('safe spaces')

Er zijn veel kinderen en jongeren die in een onzichtbare situatie van dak- of thuisloosheid verkeren: zij verblijven tijdelijk bij familie of vrienden. Dit levert stress en onzekerheid op. Onderzoek en inzichten vanuit de eerstelijnsdiensten tonen aan dat dak- en thuisloze jongvolwassenen nood hebben aan het plekken waar zij een sociaal netwerk kunnen opbouwen, los van de hulpverlening, met aanwezigheid van vertrouwenspersonen.

Het opbouwen en versterken van de sociale netwerken kunnen de weerbaarheid van deze kinderen en jongeren vergroten. Als zij geen familie hebben om op terug te vallen, dan is het extra belangrijk dat zij een ander sociaal netwerk kunnen vinden om op terug te vallen. Het is van groot belang dat er plekken zijn waar zij terecht kunnen om te ontspannen en zichzelf durven zijn. Daarvoor heb je veilige omgevingen, ofwel 'safe spaces', nodig; dit zijn rustplekken, veilige havens, met of zonder zorg- en hulpverlening, toegang tot onderwijs, jeugdwerkingen, sport en sociaal-culturele ontmoetingsplekken.

Daarom vragen wij om:

7. te investeren in 'safe spaces' voor kinderen en jongeren, waar zij elkaar kunnen leren kennen, ze eventueel toegang kunnen krijgen tot onderwijs, jeugdwerkingen, sport en sociaal-culturele activiteiten. Dat kan door de openbare ruimte 'jeugdvriendelijk' te maken of om meer in te zetten op doelgroepgericht (experimenteel) jeugdwerk. Zulke 'safe spaces' kunnen ook in bestaande welzijnsvoorzieningen worden geïntegreerd.

Preventie en begeleiding

Onderwijs

Niet iedereen heeft een veilige en stabiele omgeving waar men veilig en goed voorbereid wordt om zelfstandig richting volwassenheid te groeien. Zeker bij gezinnen in armoede staat overleven centraal en is het moeilijk om kinderen en jongeren vaardigheden en kennis aan te leren die hen zelfzeker in het leven laat staan. De omstandigheden waarin kinderen in precare situaties opgroeien maken het lastig om na te denken over de toekomst of schaden het zelfvertrouwen. Ook voor kinderen die vroeg het huis verlaten, noodgedwongen of uit eigen keuze, en jeugdhulpverleners is het vaak lastig om een succesvolle stap naar zelfstandigheid te maken. Deze groep is extra kwetsbaar voor de grillen op de huizenmarkt: zij kennen hun rechten en plichten niet, hebben niet het sociaal netwerk dat hen kan helpen bij het vinden van stabiele huisvesting en zijn een prooi voor huisjesmelkers.

School daarentegen kan in leerplannen voorzien in het voorbereiden van jongeren en kinderen in hun stappen naar volwassenheid en zelfstandigheid, waarbij expliciet aandacht moet worden besteed aan het zoeken en vinden van huisvesting, zelfstandig wonen en te leren hoe men zich kan handhaven in de maatschappij. Leerlingen zouden kunnen leren over budgetbeheer, kennismaken met instanties die sociale bijstand verlenen en leren over maatschappelijke discussies die hen aangaan (woningnood, armoede, klimaatverandering, wachtlijsten in de jeugdzorg en prestatiedruk in het onderwijs).

Een goed voorbeeld is het project *Upstream*, een project van drie Antwerpse *A Way Home* coalities, onderzoekers van de KU Leuven, 1 Gezin 1 Plan, CLB's en lokale besturen. Het doel: via monitoring op scholen het risico op dak- en thuisloosheid bij leerlingen te detecteren en gerichte aanpakken formuleren om het risico te vermijden.¹²

Daarom vragen wij om:

8. monitoring van risico's op dak- en thuisloosheid op scholen te stimuleren in opdracht van scholen, lokale *A Way Home* coalities, lokale organisaties en besturen. Inspiratie kan worden gehaald uit het voorbeeld van het project *Upstream*.
9. in de leerplannen meer ruimte te voorzien voor maatschappelijke discussies en informatiedeling over volwassen worden en zelfstandig wonen.

Begeleiding

Er wordt gepleit voor intensieve trajectbegeleiding en/of gezinsbegeleiding door één begeleider. Zorgcontinuïteit staat hierbij voorop. Die continuïteit wordt niet enkel gegarandeerd door kinderen en jongeren bij één dossierhouder te houden, maar ook door het ontstaan van een vertrouwensband. Het verschijnen van verschillende hulpverleners tijdens een traject is vaak de realiteit. Steeds wisselende personen die kinderen en jongeren of gezinnen begeleiden betekent ook het steeds opnieuw uitleggen van de situatie waarin men verkeert, het maken van afspraken (met wachttijden) en een breuk in de overdracht van dossierkennis tussen hulpverleners.

Hulpverleners kunnen worden ondersteund door ervaringsdeskundigen. Ervaringsdeskundigen maken het mogelijk om sneller de situatie waarin een kind, jongere of gezin zich in bevindt te kaderen en hen te motiveren om hulpverlening te aanvaarden en op te volgen. Ervaringsdeskundigheid is in vele sectoren bewezen effectief: ervaringsdeskundigen brengen waardevolle expertise met zich mee en maken snel de brug tussen hulpverlener en

¹² 'Upstream: Voorkomen van schooluitval en jongerenthuisloosheid', Opgroeien, mei 2024, <http://www.opgroeien.be/kennis/toolbox/praktijk-upstream-voorkomen-van-schooluitval-en-jongerenthuisloosheid>.

hulpzoekende. Zij kunnen tegelijkertijd ook functioneren als vertrouwensfiguren. Ervaringsdeskundigen zijn 'onafhankelijk' omdat zij, al dan wel of niet werkend als betalend medewerker, zich niet strikt hoeven te houden aan protocollaire behandelingen.

Hulpverlening dient ook altijd onvoorwaardelijk te zijn en niet door sancties gedreven worden. Trajectdoelen in een hulpverleningstraject moeten motiveren en niet gekoppeld worden aan strafmaatregelen. Als straf of sancties dan echt nodig zijn, dan dienen zij proportioneel en pedagogisch verantwoord zijn. Met andere woorden: men moet er van leren.

Daarom vragen wij:

10. om in te zetten op vertrouwensfiguren die de brug maken tussen jeugd en aanverwanten levensdomeinen;
11. om te investeren in opleidingen voor ervaringsdeskundigheid in dak- en thuisloosheid of waardeer ervaringsdeskundigheid meer bij het opstellen van functieprofielen bij sociaal werkers die werken rondom het thema dak- en thuisloosheid;
12. om hulpverlening voor jongeren niet voorwaardelijk te maken. Trajectdoelen moeten motiverend werken, maar mogen niet als sanctie worden toegepast.

Doorstroming uit instellingen

De doorstroom uit instellingen (ziekenhuizen, psychiatrie, gevangenis) is niet altijd goed geregeld. Kinderen die doorstromen uit jeugdhulpvoorzieningen zijn ook vaak niet goed voorbereid op een zelfstandig leven. Zij krijgen daarom sneller te maken met dak- en thuisloosheid, komen in financiële problemen en behalen niet een diploma of geraken niet aan werk. Er zijn veel initiatieven die inzetten op de doorstroom uit instellingen.

In kritische situaties is het van groot belang dat er blijvende opvolging wordt gegarandeerd door een sociaal werker. Te vaak verdwijnen personen in kwetsbare situaties die crises ervaren van de radar. Zijn ze eenmaal verdwenen, dan is het moeilijk om ze bij terugkeer weer in het formele netwerk van zorgverlening op te nemen door bureaucratische barrières en/of wachtlijsten. Het 'Critical Time Intervention Model' (CTI) kan hier als voorbeeld dienen in hoe men opvolging in crises kan garanderen buiten formele zorgnetwerken om. CTI heeft zijn effectiviteit bewezen in de Verenigde Staten, waar het is ingezet bij personen in dak- en thuisloosheid sinds de jaren tachtig.¹³

CTI gaat namelijk uit van de zelfstandigheid en eigen kracht van een cliënt: in een kortdurend traject wordt in samenwerking met een hulpverlener het sociaal netwerk geactiveerd en versterkt. CTI is altijd kortdurend en eindig. Samen met de cliënt worden sleutelfiguren geïdentificeerd die ondersteuning kunnen bieden in tijden van crises en onzekerheid. Samen met deze sleutelfiguren worden afspraken gemaakt, welke ook uitgetoetst en bijgesteld worden, om ondersteuning te garanderen. De bedoeling is dat de hulpverlener steeds meer en meer los komt te staan van de cliënt en een monitoringsrol op zich neemt. Er is hierbij veel aandacht voor het inschatten van risico's en beperkingen in het sociale netwerk en de persoonlijke situatie van de cliënt. Uiteindelijk zorgt de verhoogde zelfstandigheid er ook voor dat men eenvoudiger de weg terugvindt naar formele hulpverlening indien nodig.

Daarom vragen wij:

13. om extra financiële te voorzien in ondersteuning voor jongeren in maatschappelijke kwetsbaarheid die noodgedwongen alleen moeten wonen, bijvoorbeeld als gevolg van het ontslag uit een instelling (ziekenhuis, psychiatrie, gevangenis, jeugdinstelling);

¹³ Silberman School of Social Work, 'Critical Time Intervention | Background | Critical Time Intervention', Center for the Advancement of Critical Time Intervention, geraadpleegd 26 februari 2025, <https://www.criticaltime.org/cti-model/background/>.

14. om het 'Critical Time Intervention' model te stimuleren in de werking met jongeren die dreigen in dak- en thuisloosheid te raken bij de doorstroom uit instellingen. Zo voorkomen we dat zij van de radar verdwijnen en in precare leef- en woonomstandigheden terechtkomen. Zij vinden zo ook makkelijker hun weg terug naar formele hulpverlening.

Recht op huisvesting, nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen

Uithuiszetting

Zoals is omschreven in het vorige Vlaams actieplan is “[d]e preventie van uithuiszetting ... de belangrijkste doelstelling in de bestrijding van dak- en thuisloosheid.” Daarnaast wordt vermeld dat “[b]egeleiding ... efficiënt [is] als ze vroeg kan opgestart worden en als ze intersectoraal is afgestemd.”¹⁴ Toch blijven uithuiszettingen nog steeds gangbaar. Zeker op de private huurmarkt, waar huurders niet altijd even goed beschermd zijn, komen uithuiszettingen vaak voor. In de laatste dak- en thuislozentelling bleek uit de extrapolatie dat in Vlaanderen zo’n 2365 personen zich in een woningen bevonden met dreigende uithuiszetting. Opvallend is dat kinderen daarin sterk vertegenwoordigd zijn. 1096 van hen in totaal, ofwel bijna de helft van deze groep.

Harde cijfers over uithuiszettingen waren lange tijd onbekend en blijven gefragmenteerd. De meest recente cijfers van gerechtsdeurwaarders uit 2022 tonen dat 1906 personen hun dak boven het hoofd verloren.¹⁵ Er is geen uniforme registratie van uithuiszettingen in Vlaanderen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) noemt een getal van 10.072 huishoudens dat in 2020 werd bedreigd met uithuiszetting; dat zijn bijna 200 huishoudens per week.¹⁶ We verwelkomen daarom de opgenomen tekst in de beleidsnota Wonen om uithuiszettingen te monitoren en het Fonds ter bestrijding van uithuiszettingen bekender te maken.¹⁷

Een dreigende uithuiszetting is stressvol, maakt het moeilijk om het dagelijks leven voort te zetten, en brengt iemand in een permanente staat van overleven. Een relatie tussen huurder en verhuurder is daarnaast nooit evenwichtig: het gevoel van afhankelijkheid is groot. Stevige huurdersrechten betekenen niet automatisch een garantie tegen uithuiszetting.

Daarom vragen wij dat:

15. geen kinderen of jongeren op straat ten gevolge van uithuiszetting terechtkomen. Indien uithuiszetting onafwendbaar is, dient er onmiddellijk intensieve trajectbegeleiding te worden voorzien en noodopvang indien nodig.

Sociale huisvestingsmarkt: kinderen en jongeren

Vlaanderen kampt met een gigantisch tekort aan sociale huurwoningen. Er stonden eind 2022 176.026 huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning. Het aantal personen dat volgens de voorwaarden in aanmerking zou komen voor een sociale woning is vele malen groter en er wordt geschat dat dit cijfer op een kwart miljoen huishoudens ligt. Met een gemiddeld huishouden dat bestaat uit 2-3 personen, komt men uit op een totaal van 404.836 personen, waarvan 135.790 kinderen en 51.814 jongvolwassenen tussen de 18 en 25 jaar die een recht hebben op een sociale woning; in totaal 187.604 kinderen en jongeren. Samen maken zij bijna de helft uit van het aantal personen die in aanmerking zouden komen voor een sociale huurwoning.¹⁸

¹⁴ ‘VAPA 2020-2024’, 5.

¹⁵ Maxim Veys, ‘Schriftelijk vraag Maxim Veys AAN Vlaams Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed OVER Fonds ter bestrijding van de Uithuiszettingen (FBU) - Budget en begeleidingsovereenkomsten’, Pub. L. No. 456 (2023); Katja Verheyen, ‘Schriftelijke vraag Katja Verheyen AAN Vlaams Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed OVER uithuiszettingen - Stand van zaken’, Pub. L. No. 540 (2023).

¹⁶ Trui De Maré, ‘Minder Uithuiszettingen in 2020, Maar problemen op de huurmarkt blijven groot’, VRT NWS, 12 Juni 2021, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/06/12/uithuiszettingen/>.

¹⁷ ‘Beleidsnota Wonen 2024 2029’ (Brussel: Vlaams Parlement, 15 November 2024), 20–21, 57–58.

¹⁸ ‘Wie staat op de wachtlijst voor een sociale woning?’, Vlaams Huurdersplatform, 28 juni 2024, <https://huurdersplatform.be/vhp/actualiteit-vhp/wie-staat-op-de-wachtlijst-voor-een-sociale-woning/>.

Als men al een sociale huurwoning weet te bemachtigen dan is renovatie en dus de kwaliteit van de woning niet altijd gegarandeerd. Daarnaast is er een sterk verband tussen energiearmoede en de kwaliteit van een woning. De meest recente cijfers uit 2022 toonden dat op federaal niveau 45,5 procent van de sociale huurders kwetsbaar waren voor energiearmoede. Hoge energiekosten in slecht onderhouden sociale huurwoningen drukken zwaar op het budget van een mensen die in aanmerking komen voor die woning. Daarnaast zorgen gebreken zoals lekkages, vochtige ruimtes en schimmelvorming voor een ongezonde leefomgeving.¹⁹ Voor kinderen kunnen deze omstandigheden nefast zijn: het beïnvloedt niet alleen hun gezondheid, met een verhoogd risico op chronische allergieën, maar ook hun leercapaciteiten.

Daarom vragen wij om:

16. te voorzien in de bouw van meer sociale huurwoningen. Het Bindend Sociaal Objectief (BSO) moet leidend zijn.
17. het bouw- en renovatieritme van sociale woningen te verhogen. Blijf werk maken van 20% sociale huurwoningen bij nieuwbouwprojecten en dwing af dat dit daadwerkelijk gebeurt.

De toegankelijkheid van de sociale huurmarkt wordt verder sterk lokaal bepaald. Dit terwijl de fusies van de woonmaatschappijen net voor meer uniformiteit moeten zorgen. Daarbij kan men gehinderd worden door het criterium 'lokale woonbinding'. Een gemeente kan hierop streng optreden, alhoewel het mogelijk is om zonder domiciliëring aan te tonen of men langere tijd in een gemeente verbleef. Voor personen in een dak- en thuisloze situatie is dit allesbehalve evident. Zoals eerder besproken zijn jongeren vaak noodgedwongen flexibeler in hun verplaatsingen.

Daarom vragen wij om:

18. de toegankelijkheid van de sociale huurmarkt voor kinderen en jongeren bij lokale besturen te monitoren.

Sociale huisvestingsmarkt: kwetsbare gezinnen

Met name voor (grotere) gezinnen is het lastig om goede en ruime huisvesting te vinden. Hoe meer kinderen, hoe kleiner de kans om snel een sociale huurwoning te verkrijgen. Uit de cijfers blijkt ook dat hoe meer kinderen in een gezin aanwezig zijn, hoe langer de gemiddelde wachttijd wordt; het gemiddelde is 1414 dagen. Voor gezinnen met 4 kinderen duurt de wachttijd gemiddeld 123 dagen langer. Voor een gezin met 5 kinderen loopt dit op tot 462 dagen extra wachttijd.²⁰

Voor kwetsbare gezinnen met een acute woonbehoefte is het een absolute ramp. In de nieuwe toewijzingsregels voor sociale huur wordt het nog moeilijker gemaakt: gezinnen met kinderen maken geen deel uit van het standaardlijst van doelgroepen in de toewijzing van sociale huurwoningen.²¹ In de praktijk wordt wel eens gesuggereerd dat ze eerst naar de daklozenopvang zouden moeten gaan om in aanmerking te komen voor een eventuele versnelde toewijzing.

¹⁹ Sandrine Meyer en Jill Coene, 'Barometer Energiearmoede - Analyse en interpretatie van de resultaten 2022', vert. Patrinck De Rynck (Brussel: Koning Boudewijnsstichting, maart 2024), 56–57, 60.

²⁰ 'Wie staat op de wachtlijst voor een sociale woning?'

²¹ 'Nieuw toewijzingssysteem in de sociale huur vernietigend onthaald', Vlaams Huurdersplatform, 9 september 2021, <https://huurdersplatform.be/vhp/actualiteit-vhp/nieuw-toewijzingssysteem-in-de-sociale-huur-vernietigend-onthaald/>.

Wij vragen daarom:

19. flexibel te zijn in het aanbieden van woonruimtes voor gezinnen in kwetsbare situaties. Het is beter om een dak boven het hoofd te hebben, dan in dak- en thuisloosheid te geraken;
20. kwetsbare gezinnen op te nemen in de standaardlijst van doelgroepen voor het versneld aanwijzen van een sociale huurwoning.
21. in het nog te bouwen sociale woningbouwpatrimonium te voorzien in de behoeftes van grote gezinnen. Men kan ook denken aan flexibele woongelegenheden die, als er minder vraag is, eenvoudig omgezet kunnen worden in deelbare units voor kleinere gezinnen of eenpersoonswoningen.

Private woonmarkt

Om de woonkansen van jongvolwassenen in een maatschappelijk kwetsbare positie te verbeteren, is het essentieel om in te zetten op positieve beeldvorming bij kandidaat-verhuurders. Veel thuisloze jongvolwassenen verblijven in een tijdelijk verblijf waar zij eigenlijk niet langer thuishoren, vaak omdat zij geen geschikte of kwaliteitsvolle woning kunnen vinden. Dit probleem wordt deels veroorzaakt door enkele achterliggende dynamieken, zoals een gebrek aan ondersteuning, maar ook de ontoegankelijkheid van de private woonmarkt speelt hier een doorslaggevende rol.

Op de private huurmarkt ondervinden jongeren namelijk veel moeilijkheden. Voor sommige verhuurders is het niet interessant om jonge huurders te accepteren, zeker wanneer zij kampen met een laag of onzeker inkomen. Oplossingen zoals de huurwaarborglening wakkeren daarnaast vaak wantrouwen op bij verhuurders. Jongeren in preciaire arbeids- en woonsituaties blijven zo kansloos op de private huurmarkt.

Om deze situatie te verbeteren, is een tweesporenbeleid nodig. Enerzijds moet er actief gewerkt worden aan het bevorderen van een positief beeld van jonge huurders. Dit kan door het benadrukken van succesverhalen en het aanbieden van informatieve campagnes die vooroordelen doorbreken. Anderzijds is het cruciaal om verhuurders die kiezen voor jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie extra te ondersteunen. Denk hierbij aan begeleidingstrajecten, waarbij verhuurders hulp krijgen in het beheer van de huurrelatie, en financiële voordelen zoals huurwaarborgfondsen of belastingvoordelen. Dit zorgt ervoor dat zowel jongeren als verhuurders meer zekerheid ervaren. Zo kan er gewerkt worden aan een meer inclusieve woonmarkt, waarin jongvolwassenen, ongeacht hun situatie, de kans krijgen om een veilige en kwaliteitsvolle woning te vinden.

Daarom vragen wij:

22. om in te zetten op positieve beeldvorming rond jongeren bij kandidaat-verhuurders en om trajectbegeleiding, ondersteuning en voordelen aan te bieden aan verhuurders die kiezen voor een jonge huurder in een maatschappelijk kwetsbare positie.
23. in te blijven zetten op onafhankelijk anti-discriminatie praktijktesten en onafhankelijke monitoring van woningkwaliteit.

Statuut samenwonende

Op een private huurmarkt, waar de gemiddelde huurprijs ver boven de helft van de minimumuitkeringen ligt, blijft samenwonen een eenvoudige manier om wonen betaalbaar te maken. We pleiten voor nieuwe wetgeving die samenwonen eenvoudiger maakt en waarbij rekening wordt gehouden met nieuwe levensstijlen en woonvormen. Dit zou op zijn minst makkelijk moeten worden gemaakt voor mensen die samenwonen en geen familiale of wettelijke relatie met elkaar hebben.

De financiële consequenties die het statuut samenwonenden met zich meebrengen zijn oneerlijk. Uitkeringen kunnen namelijk stevig gekort worden wanneer men samenwoont met anderen die op papier zouden moeten voorzien in het levensonderhoud van de uitkeringsgerechtigden. Informele solidariteit wordt in feite afgestraft en verhindert personen om anderen (legaal) op te nemen in hun woning.

Daarom vragen wij:

24. om het huidige statuut samenwonende grondig te hervormen. Samenwonen zou voor niemand negatieve financiële gevolgen mogen hebben op een krappe woonmarkt.

'Housing first': onvoorwaardelijke huisvesting

In het geval van langdurige dak- en thuisloosheid, situaties waarin sprake is van grote kwetsbaarheid (zowel fysiek als mentaal en/of de aanwezigheid van een verslaving) is het van groot belang dat iemand zo snel mogelijk een dak boven zijn of haar hoofd krijgt. Dak- en thuislozen die in grote kwetsbaarheid verkeren verplichten om aan bepaalde voorwaarden te voldoen alvorens een woning te mogen betrekken is bewezen ineffectief en ook zeer kostenintensief.²² Begeleiding en zorg volgt in het 'housing first' model pas later, maar is nooit verbonden aan voorwaarden om de woning te behouden.

Veel overheden zien dat gelukkig in en verschillende 'housing first' projecten tonen de effectiviteit aan van dit model. De meest recente beslissing om op federaal niveau 10 miljoen te investeren in 'housing first' voor jongeren verwelkomen wij met open armen. Een begin is gemaakt, maar er blijft nog veel werk aan de winkel.²³

Daarom vragen wij om:

25. meer werk te maken van 'housing first' projecten voor jongeren waarbij de principes van de originele methodiek worden gerespecteerd, namelijk: de termijn waarop de hulp beschikbaar is wordt niet op voorhand bepaald en het aanbieden van een woning is niet conditioneel. Huisvesting blijft gesplitst van hulpverlening en keuzevrijheid en zelfdeterminatie staan centraal.
26. indien een 'housing first' project wordt georganiseerd in een sociale woning, mogen eventueel negatieve gebeurtenissen in dit traject geen invloed hebben op de toekomstige toegang tot sociale woningen. Onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting en hulpverlening moet worden gegarandeerd.

Huisvesting nieuwkomers en niet-begeleide minderjarigen

'Nieuwkomer' is een containerbegrip die verschillende statuten omvat: mensen zonder wettig verblijf, asielzoekers, erkende vluchtelingen, tijdelijk beschermden uit Oekraïne, gezinsherenigers, arbeidsmigranten, uitwisselingsstudenten etc. Dit betekent dat hun belevingswereld en de drempels die zij ervaren in de zoektocht naar huisvesting sterk verschillen. De bekende cijfers maken het niet mogelijk om een duidelijk onderscheid te maken op basis van hun statuut. We weten enkel dat het aantal 'nieuwkomers' in vorige tellingen uitkwam op 367 personen, overeenstemmend met het eerder genoemde percentage van 30,4%.²⁴

²² Benoît Bayenet et al., 'Thuisloosheid: hoe lang nog?' (ULB Departement Toegepaste Economische Wetenschappen, juli 2022), https://syndicatdesimmenses.be/wp-content/uploads/2022/09/DULBEA-NL-Thuisloosheid_hoe-lang-nog.pdf.

²³ 'Investeren in Housing First voor jonge daklozen', news.belgium, 15 July 2022, <https://news.belgium.be/nl/investeringen-housing-first-voor-jonge-daklozen>.

²⁴ Roets, 'Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen - Cijfers en geleefde ervaringen van jongeren', 29–30.

Dit maakt het moeilijk om passende maatregelen te nemen. Maar we weten wel dat de groep oververtegenwoordigd is in de dak- en thuisloosheidcijfers. Ze zijn daarnaast vaak meer dan twee jaar in een dak- of thuisloze situatie en hebben minder vaak begeleiding of een referentieadres bij een OCMW. De kans dat deze groep van de radar blijft is dus groot. Dit geldt zeker voor de groep nieuwkomers die geen wettig verblijf hebben of uitstromen uit een asielzoekerscentrum. Erkende vluchtelingen krijgen maximaal vier maanden om de opvang te verlaten. Dat is opvallend genoeg minder dan de zes maanden opzegtermijn bij het beëindigen van een huurcontract. Daarbovenop ervaart deze groep bij de zoektocht van een woonoplossing discriminatie en loopt ze op tegen een taalbarrière en een gebrek aan een sociaal netwerk in België. Ook voor personen met een tijdelijke bescherming, in het meeste geval, Oekraïners, is de doorstroom van opvang naar een woning zeer moeilijk. De recente beslissing (eind oktober 2024) tot sluiting van het Antwerpse nooddorp voor Oekraïners toont dit nog eens aan.

NBMV, ofwel niet-begeleide minderjarige vluchtelingen, hebben recht op opvang tot de volwassen leeftijd wordt bereikt. Daarna lopen zij, afhankelijk van de beslissing in het dossier, tegen dezelfde muren op als erkende vluchtelingen of als die van mensen zonder wettig verblijf. Bij sommige NBMV zijn er daarnaast vaak moeilijkheden bij het inschatten van de leeftijd: zij worden soms onterecht als meerderjarig gemerkt en belanden zo op straat.

Wie erkend wordt als vluchteling kan gezinshereniging aanvragen, al worden de regels in de toekomst verstrengd. Het eerste jaar is het mogelijk om gezinshereniging aan te vragen zonder dat aangetoond moet worden dat er voldoende huisvesting kan worden gegarandeerd. Hierdoor kunnen soms situaties van overbewoning ontstaan omdat er geen geschikte ruimtes zijn voor (grotere) gezinnen. Als gevolg hiervan kan dit leiden tot uithuiszetting en daarmee een situatie ontstaan van dreigende dak- en thuisloosheid. Twaalf maanden na een erkenning moet wel worden aangetoond dat er in voldoende huisvesting kan worden voorzien. Hier kan echter het recht op gezinsleven, zoals onderstreept in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, onder druk komen te staan: artikel 8 betreffende respect voor privé- en familielevens.

Daarom vragen wij:

27. om onderzoek te doen naar programma's die de positie van NMBV versterkt en 'goede praktijken' die NMBV bereiken te verankeren in begeleidingsprogramma's;
28. om per doelgroep 'nieuwkomers' het aantal personen in dak- en thuisloosheid te monitoren. Bij erkende vluchtelingen kan dit tijdens een exitgesprek in een opvangcentrum of bij een lokaal opvanginitiatief worden gerapporteerd.
29. om te zorgen voor een eerlijke spreiding van de verantwoordelijkheden op ambtelijk niveau; activeer het spreidingsplan voor asielzoekers en verplicht gemeentes om een aantal erkende vluchtelingen te huisvesten zoals reeds in het Nederland het geval is.
30. om de transitieperiode om de opvang te verlaten te verlengen van 4 naar 6 maanden. Zorg dat erkende vluchtelingen hun recht op maatschappelijke integratie reeds in de opvang kunnen realiseren.

Geraadpleegde literatuur

- 'Advies Wonen'. Adviezen Vlaamse Jeugdraad. Brussel: Vlaamse Jeugdraad, maart 2023. <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/wonen>.
- 'Armoedebestrijding in de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029: Analyse vanuit een kinderrechtenbril'. Brussel: Kinderrechtencommissariaat, 2 December 2024. <https://www.kinderrechten.be/advies/armoedebestrijding-in-de-beleidsnota-welzijn-volksgezondheid-gezin-en-armoedebestrijding>.
- Bayenet, Benoît, Justine Carlier, Ilan Tojerow, en Magali Verdonck. 'Thuisloosheid: hoe lang nog?' ULB Departement Toegepaste Economische Wetenschappen, juli 2022. https://syndicatdesimmenses.be/wp-content/uploads/2022/09/DULBEA-NL-Thuisloosheid_hoe-lang-nog.pdf.
- 'Beleidsnota Wonen 2024-2029'. Brussel: Vlaams Parlement, 15 November 2024.
- 'Beleidsnota Wonen 2024-2029: Analyse vanuit een kinderrechtenbril'. Brussel: Kinderrechtencommissariaat, 2 december 2024. <https://www.kinderrechten.be/advies/beleidsnota-wonen-2024-2029-analyse-vanuit-kinderrechtenbril>.
- Bretherton, Joanne. 'Reconsidering Gender in Homelessness'. *Journal of European Homelessness* 11, no. 1 (2017).
- De Maré, Trui. 'Minder uithuiszettingen in 2020, maar problemen op de huurmarkt blijven groot'. VRT NWS, 12 June 2021. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/06/12/uithuiszettingen/>.
- 'De Woonreporters - Het Rapport'. Uit de Marge vzw & Betonne Jeugd, maart 2023. https://betonnejeugd.org/wp-content/uploads/2023/12/Rapport-Woonreporters_maart-2023.pdf.
- Hermans, Koen, Nana Mertens, en Evelien Demaerschalk. 'Methodische ondersteuning van lokale tellingen van personen in een situatie van dak- of thuisloosheid'. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid & Gezin, juni 2023. https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/ai4lc8g/files/1699515148515/2023_03-rapport_12_ef_06_methode-daklozentellingen.pdf?g3dee7q.
- Hermans, Koen, Martin Wagener, Evelien Demaerschalk, Nicolas De Moor, en Nana Mertens. 'Tellingen dak- en thuisloosheid. Globaal Rapport 2023'. PowerPoint. Dak- en thuislozentellingen. Brussel: Koning Boudewijnsstichting, maart 2024. <https://kbs-frb.be/nl/telling-dak-en-thuisloosheid-globaal-rapport-2023>.
- Meyer, Sandrine, en Jill Coene. 'Barometer Energiearmoede - Analyse en interpretatie van de resultaten 2022'. Vertaald door Patrick De Rynck. Barometer Energiearmoede. Brussel: Koning Boudewijnsstichting, maart 2024. <https://www.calameo.com/read/0017742959255a1edd1bc?authid=mlGso9CFxsQB>.
- news.belgium. 'Investerings in Housing First voor jonge daklozen', 15 juli 2022. <https://news.belgium.be/nl/investerings-housing-first-voor-jonge-daklozen>.
- Opgroeien. 'A Way Home', mei 2024. <http://www.opgroeien.be/kennis/themas/dak-en-thuisloosheid-bij-jongvolwassenen/way-home>.
- Opgroeien. 'Upstream: Voorkomen van schooluitval en jongerenthuisloosheid', mei 2024. <http://www.opgroeien.be/kennis/toolbox/praktijk-upstream-voorkomen-van-schooluitval-en-jongerenthuisloosheid>.
- Paquot, Louise. 'Dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'. Zevende Editie. Brussel: Bruss'help, 8 November 2022. https://bruss'help.org/images/Rapport_denombrement_2022_NL.pdf.
- Raad van de Europese Unie. Aanbevelingen van de Raad tot instelling van een Europese kindergarantie, 9106/21 § (2021). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9106-2021-INIT/nl/pdf>.
- Roets, Griet et al. 'Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen - Cijfers en geleefde ervaringen van jongeren'. Brussel: Koning Boudewijnsstichting, Oktober 2022. <https://kbs->

- frb.be/nl/dak-en-thuisloosheid-bij-jongvolwassenen-cijfers-en-geleefde-ervaringen-van-jongeren.
- Silberman School of Social Work. 'Critical Time Intervention | Background | Critical Time Intervention'. Center for the Advancement of Critical Time Intervention. Geraadpleegd 26 februari 2025. <https://www.criticaltime.org/cti-model/background/>.
- Smets, Aurélie. 'Beëindigen van dak- en thuisloosheid: zes aanbevelingen - Evaluatie van Het Vlaams actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid'. Antwerpen: SAM, steunpunt Mens en Samenleving, 28 februari 2023. https://www.samvzw.be/sites/default/files/2023-03/230104_R_Halfweg%20evaluatie%20Vlaams%20Actieplan%20ter%20voorkoming%20en%20bestrijding%20van%20dak.pdf.
- Verheyen, Katja. Schriftelijke vraag Katja Verheyen AAN Vlaams Minister van financiën en begroting, wonen en onroerend erfgoed OVER Uithuiszettingen - stand van zaken, Pub. L. No. 540 (2023).
- Veys, Maxim. Schriftelijk vraag Maxim Veys AAN Vlaams Minister van financiën en begroting, wonen en onroerend erfgoed OVER Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen (FBU) - budget en begeleidingsovereenkomsten, Pub. L. No. 456 (2023).
- 'Vlaams Actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid 2020-2024'. Vlaamse Overheid, december 2020. <https://www.departementwvg.be/welzijn-en-samenleving/welzijnswerk/dak-en-thuisloosheid>.
- Vlaams Huurdersplatform. 'Nieuw toewijzingssysteem in de sociale huur vernietigend onthaald', 9 september 2021. <https://huurdersplatform.be/vhp/actualiteit-vhp/nieuw-toewijzingssysteem-in-de-sociale-huur-vernietigend-onthaald/>.
- Vlaams Huurdersplatform. 'Wie staat op de wachtlijst voor een sociale woning?', 28 juni 2024. <https://huurdersplatform.be/vhp/actualiteit-vhp/wie-staat-op-de-wachtlijst-voor-een-sociale-woning/>.
- Vlaanderen.be. 'Referentieadres'. Geraadpleegd 21 november 2024. <https://www.vlaanderen.be/referentieadres>.